גנזך יד למורשת חיים הזז
סימן 1.1A
תיק 1:105

מ' בלת

יד למורשת חיים הזז

© כל הזכויות שמורות

[1]

ארכיון הזז
1:105

[מיצות]

[בברום על הניה שרל ז"ל]

בחוה לא הזה הניה ניתנת רשות לומר מעשים שבשבה,
ונשנו שאמנה ניתנה רשות לומר.

כהו שאמרו: אין לך אבא שאמן לו שנה.

אין שנה עומדת בעצמה, שנקמו לה עתיד ומעשה, ואין אבם ומיבר
ששלשת ולחסין מאתנהו. כך למשל אמרו על הלוכלינר שהוא מוסמך על יבי ר' אלומלך
מלוכנין, יבי אלומלך מלוכנין מוסמך על יבי המגיד ממצרוטש, המגיד ממצרוטש
על יבי הבעשט, הבעשט על יבי הסמכין ותלמידו, הסמכין על יבי
הארי' הקדוש, הארי' הקדוש על יבי רבי שמעון בר יוחאי. הוא
הדין כל אבא והוא הדין בהנה.

הניה בת לטטה הוחה, ובכל אומר בפשני. לטטה ענייה הוחה ומסובה
בתורה הוחה ושונה מכל רוסיה כלה שונה מאוקיינה ושונה מפוליטה
תורה שבלטטה הוחה לכי מה שהוא: עמוד התוון שעליו כל בנה שבעה
נשנו. תורה לשמה, ותלמוד תורה בשטטה, בטבר והוגיון, בלא הזיגצאה
הגבלה הזאת של פיוקול שהוא מפוגה מן הנימנה ונעשית עומן
לעצמה. הוחה תורה עוצה בהמון הנה. פשטו המונו עם נעשנו
עתים לתורה ועמנעם בה בתורה ותבטנות: תבטנות בכל ~~שנה~~ יום
שאו לפניהם שנה פנייה. הוחה תורה נלמדת בלטטה בהתלהבות
מה שלא הוחה נלמדת לא באוקיינה ולא בפולין.

שנייה לתורה מוסר. בלטטה שנבו על המוד המוסר. למשו
אובת הבבות ומסלת ישרה בבעיות, שבתעלות הלב. הוא תורה ומוסר
בלטטה מה שהוא הרבוים לחסידה שבאוקיינה ופולין.
והוא מגידים.

לטטה רוחשה בתגיבה מנוסה בשנה, אמנה עממה נוצבה ממנה
לעצמה, גבלה המוסר וגבלה הבתיון הבטטה, לשלום נאמר אלהות.
הוחה לטטה משפעת בעסנו בהבנה. ובנה הנמו את כוסא
הרבנות לנתנו עצמה על עסנו בהבור, ואחבת ושרא עצמה לאחת

לימודשת
חיים הזז
©
כל הזכויות שמורות

והשקפת אלוהים...

הקפת אלוהים שלנו היתה בלתי, מפי הקפת אלוהים שבשאל.
כי הנה הקפת אלוהים של תשוה: המלכי באלו ושבה, הוא סמוכה על
שלמה של ניקבה לטוה שוקה אשה עניה הוא, ולא נמצא יהודי מעולם
מלכאלה לאמרי התורה משלו.
מודות אלו הן הן שעיבדו את אנו של הנהוגי הלטואי, הן גם נשאמו
בבלות האחרונה בגלותם עלגולגולה שלנה.
נאלם עם מולכתה של הנה הנה עם לוטאות טוגלסות. בתנה
ושב ר' שאתה בתסל ראש ושבה בית-תלמוד ~~[illegible]~~ להשתלם בו
אלוהים-תשוה בתורה ואמרות, בתפילה עוין ומשבה, ושב
בתנה חתנו ר' בבה בבוטבא, ר' נחום בנו, ושב ר' מעקב בבה
אנגהוות, ר' נטע הנשש פונק, ר' ובתן בלבד המכלנה אוכלה
פטרבורג.
בית אבה של הנה כי בית שאל בנאלם הנה מבוהן בבלון
עמשה טעבה, בתחבה ושאל הקפת אלוהים. אומר הוא
על בית אבה שהנה משתנה בולה שמה להות בית-תפושה של
בבלון, והוא אנגם שם ומבשלה והקנות מעטאות בתסר
לעניי הנעם.
כך הנה ידבות לטוה בשנתה.
מבאן אנו באה ללמוד על הנה לנו מעשה טעבה ~~[illegible]~~ בתנה
שבאו לה בתפושה מבית אבה, מקבים הנים, מכלל לטוה כולה:
בתך עלתה ובתך נבבה כי ימיה בתחבה עבבלן, הוות אומר:
בתאוה. לבה ומוב ה: בתאוה. מבתך שאמרו: להות בבנן בו תאוה
הוא, אלא חוד אבה לשמר כל התאוה עד שיגיע לתאוה בו.
הנה הנה אשה בתלת-בורה ובתלת נומה. בתוך המון עם רב
נתלתה הנון בה. לא שהותה יגה, אלא הוה משהו בלקסתר-בנה,
בשתנה נומה, בעמוכתה שמשך את הנון. בנה מסבתבות הוא

למורשת חיים הזן ©
כל הזכויות שמורות

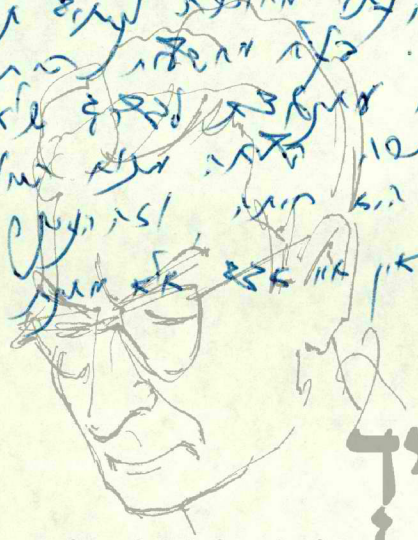

יד למורשת חיים הזז
©
כל הזכויות שמורות

[1]

ארכיון הזז
1:105

[מודות]

[דברים על הניה שרף ז"ל]

בחייה לא היתה הניה נותנת רשות לומר מעשים שבידה, עכשיו שאיננה ניתנה רשות לומר.

זהו שאמרו: אין לך אדם שאין לו שעה.

אין שעה עומדת בעצמה, שקדמו לה עתים וזמנים, ואין אדם יחידי, שלשלת יוחסין מאחוריו. כך למשל אמרו על הלובלינר שהוא מוסמך על=ידי ר' אלימלך מליזנסק, ורבי אלימלך מליזנסק מוסמך על=ידי המגיד ממזריטש, והמגיד ממזריטש על=ידי הבעש"ט, והבעש"ט על=ידי הרמב"ן ותלמידיו, והרמב"ן ~~והרבמ"ן ותלמידיו~~ על=ידי האר"י הקדוש והאר"י הקדוש על=ידי רבי שמעון בר יוחאי. הוא הדין בכל אדם והוא הדין בהניה.

הניה בת ליטא היתה, ודבר זה אומר דרשני. ליטא ענייה היתה ומרובה בתורה היתה ושונה מכל רוסיה כולה, שונה מאוקריינה ושונה מפולניה. תורה שבליטא היתה לפי מה שהיא: עמוד התווך שעליו כל בית ישראל נשען. תורה לשמה, ותלמוד=תורה בשיטה, בסדר והיגיון, בלא הזיגזגה הגדולה הזאת של פילפול שהיא מפליגה מן העיקר ונעשית עיקר לעצמה. היתה תורה נפוצה בהמון העם. פשוטי המוני עם קבעו עתים לתורה ועסקו בה כתות=כתות וחבורות=חבורות בכל שראו לפניהם שעה פנוייה. היתה תורה נלמדת בליטא בהתלהבות מה שלא היתה נלמדת לא באוקריינה ולא בפולין.

שנייה לתורה מוסר. בליטא שקדו על לימוד המוסר. למדו "חובות הלבבות" ו"מסילת ישרים" בדביקות, בהתפעלות הלב. היו תורה ומוסר בליטא מה שהיו הרביים לחסידים באוקריינה ופולין.

והיו מגידים.

ליטא ~~רחשה מגידים~~ רוחלה המגודים מוכיחים בשער, אמנים עממיים נודדים ממקום למקום, גדולי המוסר וגדולי הדמיון והביטוי, לשונם כאש אוכלת.

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

היתה ליטא משופעת בעסקני ציבור. רבנים הניחו את כסא הרבנות ונתנו עצמם על עסקי ציבור, ואהבת ישראל עד ~~[illegible]~~ לאחת, והכנסת אורחים...

הכנסת=אורחים שונה היתה בליטא מכל הכנסת=אורחים שבישראל. זו היתה הכנסת=אורחים של תורה: המוני בחורי ישיבה היו סמוכים על שולחנם של יהודי ליטא שרובם אנשים עניים היו, ולא נמנע יהודי מעולם מלהנות לומדי התורה משלו.

מידות אלו הן הן שעיצבו את אופיו של היהודי הליטאי, הן גם נשתמרו בדורות האחרונים בצורתן ובגילגולים שונים.

קאלם עיר מולדתה של הניה היתה עיר ליטאית טיפוסית. בתוכה ישב ר' שמחה זיסל, ראש ישיבת "בית=תלמוד" ~~[illegible]~~ תלמידי=חכמים בתורה ובמידות, בתרגילי עיון ומחשבה, וישב בתוכה חתנו ר' צבי ברוידא, ר' נחום בנו, הרב ר' יעקוב צבי אופנהיים, ר' נטע הירש פינקל, ר' יצחק בלזר המכונה ר' איצלה פטרבורגר.

בית אביה של הניה ככל בתי ישראל בקאלם היה מצויין בצדקה ובמעשים טובים, באהבת ישראל והכנסת=אורחים. אומרים היו, על בית אביה שהיה משתנה ביום ששי להיות בית=חרושת של צדקה, והיו אופים שם ומבשלים והבנות מביאות בסתר לעניי העיר.

כך היתה יהדות ליטא בשעתה.

מכאן אנו באים ללמוד על הניה ועל מעשים טובים בידה, שבאו לה בירושה מבית אבא, מקאלם העיר, מכל ליטא כולה.

בכך עלתה ובכך ירדה כל ימיה באהבה וברצון, הייתי אומר: בתאווה. וזה ייחודה: בתאווה. כדרך שאמרו: להיות צדיק זו תאווה היא, אלא חייב אדם לשבור כל התאוות עד שיגיע לתאווה זו.

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

הניה היתה אשה בעלת=צורה ובעלת=קומה. בחוך המון עם רב נחלחה העין בה. לא שהיתה יפה, אלא היה משהו בקלסתר=פניה, בשיעור קומתה, בעמידתה שמשך את העין. פנים מסבירות היו לה, פנים של ידידות, של קריבות=משפחה עם כל אדם, קרוב ורחוק, בחזקת "בשבילי נברא העולם", והיא בעלת=בית בכל מקום, וכל האנשים קרובי=משפחה הם, ואין אדם זר קיים.

היא ידעה להשיח וידעה להקשיב לשיחת אחרים. אנשים אהבו להיות במחיצתה, לבוא לחוך ביתה. סעודות שעשתה בביתה היה בהן משום חג, משום נוסח בית אבא: שולחן ערוך, מפה של יום=טוב, כלי=כסף ונרות דולקים, ופנים שמחות ושיחה ערבה. נוחה היתה, מזג טוב, מהירה לצחוק, עתים מחייכת ועתים תמהה בתמיהה המיוחדת לה: משוקלת חציה הן וחציה לאוו. בעלת מחשבות היתה ובעלת=דיעות, ועל כל מזגה הרך פתאום היתה מתנגדת לדברים שלא נתקבלו עליה והתנגדה ברוב עוז ובעקשנות יתירה הבאה מכוח המוסר שהיה טבוע בה.

הניה הלכה לעולמה. אבל היא חיתה, וזה העיקר, ואם תמצי לומר: מתנה, מתנת=חינם. סוף סוף אין חיי אדם אלא מתנת=חינם, וזו נחמתנו אם יש נחמה לאדם בעולם.

חיים הזז

למורשת חיים הזז
©
כל הזכויות שמורות

חיים הזז:

אילו האריכה הניה ימים, אילו הגיעה לחגיגת יובל והיה שרף מזמין את כל האנשים האלה לחגיגה ואילו פתח מישהו את פיו ואומר חלק קטן אחד, ומצמה לאמר, חלק קטן אחד מסה שתאמר כאן לא היתה הניה נותנת לעשות את זה. הדבר ניתן עכשיו כשהיא אינגה על זה יפה לאמר "אין לך אדם שאין לו שעה". אני בא מעולם אחר לגמרי רחוק מכל העסקים הגדולים והחשובים האלה והקשר שלי ושל אשתי אביבה עם הניה הם אחרים. אני, אמש שמעתי את הדברים בשבילי הניה בעצם היא מחוץ לכל המעשים, מחוץ לכל המעשים הטובים, שהיתה רגילה לעשות. לא ידעתי הרבה על זה ולא זה היה אצלי העיקר בהניה. כשאתמול שמעתי באתי הביתה והרהרתי הרבה בענין.

וגם רשמתי לי כמה דברים לעצמי וגם בשביל היום בשביל העם הזה. פה, עכשיו אינני זוכר מי אמר: "האשה הזאת, מהי?" כמו שהתחלתי שאין לך אדם שאין לו שעה "אין לך שעה כשהוא לעצמה" "שעה".

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

זה המשך של הרבה פעילות והרבה זמנים
שקדמו לה. ואין אדם כשהוא לעצמו, כל אדם הוא
מוסמך. הוא מוסמך ע"י מישהו וע"י משהו כדי
לסבר את האזן, למה אני מתכוון - אביא איזו
דוגמה של יוחסים. נאמר - הלובלינר, החוזה מלובלין,
היה מוסמך מרבי אלימלך מלאז'רסק, רבי אלימלך -
היה מוסמך מן המגיד ממזריטש. המגיד היה מוסמך
מהבע"שט, הבעש"ט היה מוסמך, נגיד, מן הרמב"ן
לא מהרמב"ם כי אם מן הרמב"ן ותלמידו. הרמב"ן
היה מוסמך וודאי מן האר"י ז"ל וכך עד אין סוף
וכל אדם ואדם הוא מוסמך, הוא מוסמך ע"י מישהו
וע"י משהו. ע"י מישהו זה יכול להיות מישפחה,
ע"י משהו זה יכול להיות סביבה, יכול להיות עיר,
יכול להיות דור. ובכן, אין אדם מתם שהוא מושלך
בעולם עם כל מה שיש בו. מאחרי הגיה גם כן יש
משהו שעל זה אני רוצה קצת לדבר. הגיה היא בת
ליטא. וזה בא להסביר הרבה מאד. ראשית כל ליטא
היא היתה פעם רוסיה הגדולה שהיא כללה בתוכה
את אוקראינה, את רוסיה, פולין ואת ליטא וכל

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

השאר אסטוניה לטביה וכו'. מכולן ליטא היתה מיוחדת בסיבה. היא היתה שונה, לא רק שונה כי כולן היו שונות. יהודי אוקראיני היה שונה מיהודי פולני, יהודי פולני היה שונה מיהודי לטבי ומיוחד במינו היה טיפוס של היהודי הליטאי. במקרה כל כך כל הסלומדים שלי היו ליטאים. אני בעצמי איבני מליטא ונוצרה איזו דמות אצלי, איזו דמות מסויימת "מה זה יהודי ליטאי". ובכן, ראשית כל ליטא זו היתה ארץ העניה ביותר שבכל רוסיה לא היתה, לא היה חבל ברוסיה כל כך עני כמו ליטא. שנית ליטא היתה מרובה בתורה, תורה זה עמוד התווך שעליו נשען כל עם ישראל בדורות שקדמו לנו. ביחוד היתה תורה מרובה בליטא מה שאין כן באוקרינה למשל ששמה לרב היהודים

ששם החסידות תפסה את המקום הראשון ונוצר טיפוס של יהודי אחר לגמרי ובכן בליטא, אז ראשית היתה תורה אבל גם בתורה היתה מיוחדת בסיבה שסוף כל סוף היתה תורה בכל מקום גם באוקרינה וגם בפולין. אבל בליטא היא היתה אחרת. בשעה שבשאר הארצות,

יד למורשת חיים הזה
©
כל הזכויות שמורות

בשאר המקומות היה תורה מפולפלת היה תורה
עם פלפול בליטא לא היתה תורה עם פלפול, שם היתה
תורה עם הגיון ועם שכל הישר. העמידו את לימוד
התורה על נקודת האמת, על העיקר בשעה שפלפול
היה מפלגג לעבר עולמות כשהם משובים כשהם לעצמם.
בלי כל קשר עם העיקר, הדבר הזה, הזיגזגה הגדולה
הזאת. המחשבתית המשחק הגדול הזה המחשבתי היה
לעצמו בלי שום קשר לעיקר. פעמים היו גם שוכחים
שזאת היא תוצאה מן העיקר, והעיקר זה היה הפלפול.
בליטא לא היה כך, בליטא העיקר היה עיקר, בלי
שום הפלגה טפלה (טפלה ב"ט") בלי שום זיגזגה
כזאת. אחד מהם נאמר היה יוסף בר, יוסף דב סולובציק
שהוא העמיד את התורה על העיקר
מכל המישפחה הזאת של הסולוייצקים שאחד מהם כיום
באמריקה ועדין השיטה הזאת נמשכת. אחר כך היה
עימות של תורה והתלהבות. את זה אצלנו לא ידעו.
באקרינה, בפולניה למדו תורה אבל בלי התלהבות
התלהבות היה במקום אחר. התלהבות היתה החסידות
אבל התורה היו לומדים אבל בלי התלהבות, ר' איציל

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

פסרנורגר, הרב רוזר שהוא עבר לאחר המחלוקת

הקשה בענייני מוסר מסלובורקה לקלן, הוא

העמיד את למוד התורה בהתלהבות ובהתפארות מיוחדת

במינה שונה לגמרי מן ההתלהבות של החסידות.

ובכן שני הדברים האלה, אני רוצה שאתם תזכרו,

יש לי לזה כאן להסיק איזו מסקנה ההגיון והשכל

הישר וההכלית בלמוד וגם ההתלהבות וגם ההתפעלות

בלמוד זה היה עניין של שהוא שייך אך ורק לליטא.

כמו שאמרתי ליטא היתה עניה עד למאד. בוודאי היו

בעיר כמו קלן בוודאי היו מישפחות אמידות מעטות

מאד, כל השאר היו עניים. ושם היתה הכנסת אורחים

שלא תשוער בשום מקום אחר. הכנסת אורחים היתה

מצויה בכל מקום בישראל, גם באוקראינה. ואני

הייתי עד כמובן לזה אני גדלתי שם. אני זוכר

שבא אדם והוא פתח את הדלת מבלי לדפוק ונכנס

ישר לבית. אני זוכר שסבתא היתה באה, בא יהודי

אז היא היתה אומרת: "איר זייט או גושבאר?" אתה

נטלת ידיים?, אז הוא היה אומר ונוטל את ידיו

וסבתא היתה, מפה תמיד היתה על השולחן, וסבתא

יד למורשת חיים הזה
© כל הזכויות שמורות

היתה מביאה לחם וסלח, היה מברך ה"מוציא" - וסבתא
היתה יורדת למרתף מביאה "א קריגלה" - כד, מורידה
את השמנת שמצת לא נתנה - ונותנת לו כד כזה כד עם
חלב חמוץ ובכן זאת היתה הכנסת אורחים מקובלת אצלנו
בכל ביתה ובכלל בני אדם נכנסו מבלי לרפוק על הדלת
אדם נכנס פתאם "וי' האלט דר זייגר"? מה השעה?
וזה לא היה חשוב מתי, בבוקר השכם, בערב כשהגא
צריך היה משהו אז היה נכנס. מה שאין כן בליטא,
בליטא הכנסת אורחים היתה מיוחדת במינה. זאת היתה
הכנסת אורחים של תורה. בחורי ישיבה היו אוכלים
ימים במישפחות של יהודים. יהודים עניים, עניים
ממש שענין של תפוח אדמה זה היה חשבון, מישפחות אלו
היו מפרנסות בחורי ישיבה. ומעולם לא היתה תרעומת
ולא היתה עילה בדבר ופיו מאות ואלפי בחורים
מתפרנסים ע"י זה שאכלו את יומם, איש איש את יומו,
אצל מישפחות עניות אלו בליטא היתה עבודה צבורית
מרובה נסידה גדושה. לא היה אדם, פחות או יותר בעל
בית, "א בעל בתישר "יד" - שלא עסק בצורכי ציבור.
היו רבנים שהניחו את כסא הרבנות ועסקו בצורכי

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

ציבור. והיו חברות מרובות עד למאד. חברות צדקה
מרובות בערי ליטא כמו "משמרת חולים" ו"לינת הצדק"
שורה שלמה של חברות של צדקה שהיו דואגים לעתים,
חולים ומתן בסתר שאיש לא יידע על כל צדקה.
ועוד דבר מיוחד במינו היה בליטא
"מוסר". מה שלא היה אצלנו בשום מקום - לא בפולין
ולא באוקראינה. תורת המוסר - ובכן, היו יהודים
המוני עם שהיו לומדים תורה, יום יום. היו יושבים
בבית המדרש בין מנחה לערבית, והיה רב יושב ומלמד
40 איש 50 איש בעלי מלאכה, חנוונים והיו לומדים
תורה. נוסף לזה היו המוני עם שאין צורך לאמר,
היהודים שבהם תלמידי חכמים שהיו עוסקים במוסר. היו
שיחות בעניני מוסר - לסדו בליטא בהתלהבות
"חובות הלבבות" ו"מסילת ישרים" בהתלהבות למדו את
זה. אני אנני בטוח אם אתם יודעים את כל החלוקים
שאני עליהם מסבר כדי להבין עד כמה ליטא היתה מיוחדת
במינה, עד כמה היתה שונה אצלנו לא שמרו "חובת
הלבבות" אצלנו לא למדו "מסילת ישרים" של הרמח"ל
היו שם מטיפים. אצלנו מטיפים לא היו. לא היו נותנים

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

למטיף לבוא לבית המדרש. חסידים לא סבלו מטיפים –
מגידים והמוסר הזה של "מגידס" אצלנו לא היה. כפי
הנראה עוד מימי הבעש"ט שהתנגד, הליטאים התנגדו
לחסידות והחסידים אח"כ, אני מתאר לי, אני אומר כ
בסברה את זה, החסידים התנגדו למגידים ולא נתנו.
עד כמה שאני בימי, באוקרינה. לא שמעתי. מגיד.
בליטא היו מטיפים. המטיפים היו מוכיחים את העם.
היו מטיפים "אוטגי הבטוי" – היו המגיד מקלן מצוין
בזה שהוא היה בודד על פני ערים ועירות בליטא, בדוסיה
הלבנה – זה אותו הקו. ומדבר מוכיח את החנוונים
האלה, חב' היהודים היו חנוונים קטנים – על איפה
על משקלות ומידות שאינן שלמים. והגיע לזה שהחנוונים
היו שוברים את המידות שלהם ומשליכים את המשקלות
ומכניסים לתוך העסקים שלהם. לחנויות מדות של אמת
ומשקלות אמת. והיה מביא למעשה שאפילו חנווני אחד
זקן. הרהר תשובה בליבו ואיבד את עצמו לדעת. שם כבה
הזכרתי את הרב סולוייציק, הזכרתי את הפטרבורגר
כמו שקראו לו – זו היתה דמות גדולה ומעניינת עד
למאד, אי אפשר שלא להזכיר את החפץ חיים שהוא החפץ

יד למורשת חיים הזה
© כל הזכויות שמורות

חיים בעל "המשנה הגרורה", שהוא היה, הוא כתב חבורים
תמצית דיני ישראל - אין צריך אדם במיניסטום של דינים
כשהוא נתון במצב מסויים כדי לשמור על עצמו כיהודי.
למשל בשביל חיילים, חייל שהוא רחוק מביתו והוא נתון
בתוך צבא רוסי ואינגנו יכול לקיים את כל המצוות,
זה אי אפשר והוא כתב בשביל החיילים האלה באופן
פופולארי מקצת דינים כדי שהוא ישמר על קלטתר פניו
היהודי. אותו דבר גם בשביר מהגרים. מהגר בא מארץ
רחוקה, הוא בא מדרום אפריקה מליטא היו נוסעים לדרום
אפריקה הוא בא מדרום אפריקה בין שחורים בין כושים
מאיזה כפר נידח איזו עיירה נידחת. ביסים ההם
המישפחות בודדות פעמים גם וגם יחידים, הוא נתן להם
כלי זין כדי לשמור על עצמו מה הוא יכול מיניסום
לעשות כדי לשמור על המקסימום היהודי שיש בו.
ובכן אתם מאליכם מביניים אם כך היה, אם אילו היו
חיי העם בליטא אז כה ממילא נקלט, הכללים האלו נקלטו
גם בדורות שבר בתפקרו אבל הדברים נתגלגלו אצלם
במדות כל אותם המדיות אני מניתי לפניכם בתורה, גם
בהגיון וגם בשכל הישר, וגם במוסר וגם בהתלהבות

יד למורשת חיים הזה
©
כל הזכויות שמורות

בהתפעלות. בלמוד התורה אז ממילא זה יצר איזה אופי
מסויים והאופי הזה אח"כ נתגלגל אצל הדור הצעיר על
פי דרכו. אבל המידות נשארו משום שהמדיות היו
קבועות באופי של הטיפוס הליטאי הזה. וגם כירושה
שקבל מן הבית. מנהגים, גך נוהגים אז אם אפילו הוא
בכר הלך בגלוי ראש ולא היה מניח על הקרקפתה, ולא
מניח תפילין אבל בכל זאת המידות נשארו טביעות
באפיו בחיוו ובמעשי ידיו. וכאן יש פתחון פה לי
לאמר מה היתה הניה. הניה היתה, כמו שאמרתי. כת
ליטא, ומישהו פה אמר זאת "האשה - מה היא זאת האשה?"
אני, בוודאי שיש הבדל אינם לומדים מאדם על אדם
כמו שאין לומדים מסעשה על מעשה, כמו שאין למדים
ממחלה על מחלה - הדברים הם שונים. בוודאי שהניה
בין כל הנשים. הניה היתה מיוחדת מכל וכל אישה היתה
מיוחדת. הניה היתה מיוחדת ע"פ דרכה. נאמר אחותה.
אחיותיה שאני לא כל כך מכיר אותן בוודאי רומות
בהרבה להניה אבל כל אחת היא ע"פ דרכה. זו אדוקה
וזו פחות אדוקה אבל המידות הן אותן המידות והניה
במעשיה הטובים - זאת היא הירושה שנאה לה מליטא.

יד למורשת חיים הזה
© כל הזכויות שמורות

אני לא אספר, בוודאי שכל כך הרבה סיפרו פה ובשבחה של הניה שאם לבוא להוסיף עוד מעשה אחד, ועוד מעשה אין זה מעלה ואין זה מוריד. ואני יחסי אל הניה היה. יחסני, שלי ושל אביבה. אל הניה ואל שרף ואל כל הבית הזה ואל הניה ביחוד, היה יחס אינטימי בלי כל מעשים. אני אינני רוצה לספר במעשים. בוודאי שאני, יש לנו זכרונות אבל זה לא מעלה וזה לא מוריד. הניה, אני רוצה להוציא את הניה מכלל המעשים שכבר שמענו. מהותה של הניה - מה היא מהותה? וזה לא כל כך פשוט - לעולם אין אתה מכיר את האדם עד הסוף ולעולם אין אתה יכול לאמר מה שאתה מכיר עד הסוף, זה לא ניתן גם להעריך עד הסוף. ובכן הניה, כשאני ראיתי את הניה באיזו מסיבה שהיו הרבה אנשים. באמה ב"בניני האומה" - היו הרבה אנשים, מאות אנשים אולי אלף איש אולי יותר מזה איני יודע כמה הבניין הזה מכיל אנשים. אז העין, היית ככה מעביר את עיניך. על כל הקהל העצום והרב הזה יו כל מיני, נורות היו נשים יפות, יפות מאד. היתה העין נתלית בהניה וראית את עיניה ואם לא הכרת אותה

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

אותה היית שואל "כי האשה הזאת"? אין צורך לאמר כשהכרת אותה שהיית שמח לקראתה, אבל היא היתה בולטת בין כל הקהל הרב הזה, הייתה בולטת במאור פניה שלה, בשעור קומתה. יש הרבה נשים גבוהות, יש הרבה נשים בעלי קומה, אבל היא היתה שובה את לבך, והיית נמשך בחיזה מין כמין כמו אבן השואבת היתה שואבת את העין היתה מושכת את העין אליה, גם בשיעור הקומה וכם במאור הפניים וגבת צחוק שלה. בכל פעם היתה חולפת על פניה, מקרינה אור עליה. מתוך כל מה שאני אמרתי בוודאי צריך להסיק מסקנה שהיא היתה בעלת מידות ולא יכלה להיות לא בעלת מידות. היא עשקה נמעשים טובים. היא לא יכלה שלא לעשות נמעשים טובים. זה היה נתון לה. בוודאי שהיא גם בהנתה מזה אין בזה, אתמול, אמש מישהו דבר על זאת שבוודאי היא גם בהנת מזה, אין כל ספק שהיא גם בהנתה מזה. היה מי שאומר "להיות צדיק זאת תאוה" - זה תאוה גדולה אבל כדי להגיע לתאוה זו צריך לשבור הרבה תאוות, או צריך לשבור את כל התאוות. אז אתה יכול להגיע לתאוה זו "להיות צדיק" טוב, הניה קבלה בירושה את כל המידות האלה,

יד למורשת חיים הזה
© כל הזכויות שמורות

אבל היא בכל זאת צריכה היתה לשאת את זה ולדעת לשאת את זה ולרצות את הדבר הזה. בליביה היה הכשרון הטבעי הזה של בעלת מידות, והיתה אדם שלם, ואדם שלם זה כולל הרבה עניינים, שאם כל אחד ואחד לחוד הוא יכול גם לא להיות טוב. אבל בתוך כל מכלול של האופי כולו - למשל, עקשנות. כשהוא לעצמו הדבר לא כל כך טוב, אבל אם אדם, אם מידה זו עולה בתוך מכלול גדול של קווי אופי והעקשנות היא מכוונת למצוה או למעשים טובים לעשות, הרי עקשנות היא למעשה דבר חיובי. אני חושב שבליביה היתה גם איזו מידה של עקשנות ממין זה. וממילא אני כופר בזה, שנדברי שרף, שהיא לא היתה ולא חשוב שהיא לא ישבה ראש אבל זה היה אדם אקטיבי, כל הסיפוס הליטאי היה בזה. היא היתה עסקנית כמובן זה שהיא היתה עומקת בצרכי ציבור מרלי שיהא לה צורך להנות מזה. אני רוצה שאתם תקשרו במחשבתכם שיהודי למד תורה שלא על מנת להנות סמנה. כמו שאמרתי היו הבנים לימאים, זה רק בליטא, שהניחו את כסא הרבנות ונתנו את נפשם על עסקי ציבור. ברגע זה אני נזכר בספר שנכתב על השואה בעברית נדמה לי שזה הספר

יד למורשת חיים הזה
© כל הזכויות שמורות

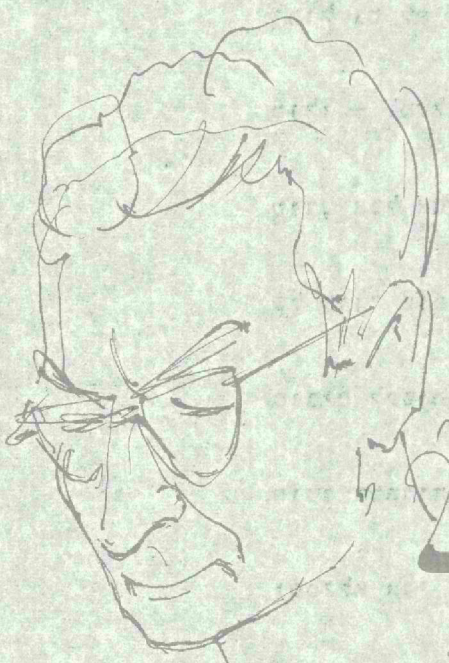

יד למורשת חיים הזז

©
כל הזכויות שמורות

ה'יחידי שנכתב בימי השואה, בעברית, שאר הספרים
נכתבו רובם ביידיש וחלק בפולנית אולי גם ברוסית
הספר הזה נכתב ע"י יהודי אחד ששמו קפלן זה ספר גדול
של הרבה עמודים ספר כמו כל ספרי השואה - ואני קראתי
את הספר הזה בלילות על משכבי, ככה אין לי זמן ביום
לעניינים כאלה, ושם בתוך כל הפורענויות הרבות שעברו
על היהדות ועל יהדות פולניה, והוא מספר שם שהוא
עצמו יהודי ליטאי. וגר בוורשא רב ימי חייו, ובסוף
ימי חייו הוא בלה עם כל יהודי וורשא לגיטו באיזו
עיר בפולניה, ושם הוא כתב יום יום בשעה שאפשר היה
והיה בסה לבתוב ועל מה לכתוב - נ'ר, הוא כתב את
הספר הזה. שם הוא אומר, "אני יהודי ליטאי עושה את
חשבון הנפש ומהרהר בליבי מה בין יהודי ליטאי לבין
יהודי פולני"? ואומר כך: "אנו בליטא היינו רגילים
לעסוק בצורכי ציבור שלא על מנת לקבל פרס, אדם
עשה מה שעשה, עסק במה שעסק סוחר - סוחר, חנווני -
חנווני, ועסק בצורכי ציבור שלא על מנת לקבל פרס.
לא היה כדבר הזה שאדם יקבל פרס משום שהוא עוסק
בצורכי ציבור. בפולניה, הוא אומר זאת לא דעתי אני

יד למורשת חיים הזה
© כל הזכויות שמורות

יד למורשת חיים הזז

©
כל הזכויות שמורות

אני מספר מה שאני קראתי - בפולניה, הוא אומר, אדם שבא לעסוק בצורכי ציבור, הוא הופך את צורכי הציבור למקצוע, הופך את צורכי הציבור לפרנסה הוא מתחיל להניח את אומנותו ומתחיל להתפרנס לו מזה. כנגד זה אני אומר - למה אני נזכרתי ברגע זה בדבריו של קפלן הניה היתה עסקנית שלא על מנת להנות. שלא על מנת לרשת כבוד, שלא על מנת לרדוף אחר כבוד. זה היה בטיבעה. זה היה דרך מנהגו של עולם. היה לה בהניה אתמול רבדו על זה וגם היום חזרו לא מעט על זה - על ביתה של הניה. על הכנסת אורחים של הניה. כבר אמרתי, אני רציתי להראות את הקשר בין הכנסת אורחים בליטא ובין הכנסת אורחים של בת ליטא ואני חושב בכל מקום שהיא נמצאת ובמיוחד בהניה. ואנחנו מדברים בהניה. בגמרא נאמר: "ביתו של אדם ביתו זו אשתו" הבית הוא לפי האשה. הכנסת אורחים כאן, היתה, לפי הניה ולפי אופיה ולפי מידתה לפי מנהגה. היתה רוח של ידידות שרויה בבית. רוח של אחווה וריעות. אני איננני יודע.

לאיך לאמר על "אחות" ומשום כך אני אומר "אחווה".

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

יד למורשת חיים הזז

©
כל הזכויות שמורות

זאת אומרת לא הצד הדוכרי כי אם הצד הנקבי, היתה
פה חיבה רוח של ידידות, רוח של חיבה ואחווה וריעות.
כמו שפה נאמר לא פעם היתה ראויה עם כל אדם, כל אדם
לא רק שיכול היה להתקרב אכלה, אלא היא קרבה או
נתקרבה אצל כל אדם ואדם ובאיזה אופן אינטימי תוך
שעה קלה בעשן הפנים שמחים. מיד היתה היא פניה מאירות
ולא תמיד קבלה את דעתו של אדם, היה בה אומץ לב
שהוא נמצ מתוך סוכר מתוך חוש מוסרי עמוק, שלא
שסיבלה אותו כי אם קבלה אותו בירושה מדורי דורות
שהיא היתה מגיבה, אף על פי ששמה היה הניה ולעתים
קרובות היתה אומרת הן - משום שהיתה אדם חיובי, היא
לא היתה שוללת לשם הנאה, לשם שלימה לשם
בקורת אף על פי כך, מתוך החיים האלה, מתוך החולין
שוחיים, ומתוך שהאדם יש לו פליטת פה ומתוך שפעמים
בא אדם לידי קלות דעת ואומר מה שאומר - סתם בעלמא
היתה הניה מגיבה בסין פנים שהיה בפה איזה, תימא
תמיהה איזו תמיהה משובה מיוחדת במינה, שאני הרגשתי
את זה רק אצל הניה. כל בני האדם הם תמהים אבל הניה
היתה תמהה באיזה אופן מיוחד בחצי פה בחיוך, פה,

יד למורשת חיים הזה
© כל הזכויות שמורות

בחצי פה מצד שמאל והיתה מביטה בעין אחת

מבעד למשקפים והיתה מתנגדת, מתנגדת באיזו אומץ

לב, באיזו קשיות ועומדת על דעתה. הסעודות פה בבית

אני אומר סעודות ובלא במקרה זו לא ארוחה כי אם

תמיד סעודה, היה משום טעם של חג, השולחן היה ערוך

תמיד כך שאתה נכנסת ליום טוב אתה נכנסת לחג ותמיד,

כמה פעמים שאני מעדתי פה אז תמיד היתה לי הרגשה

שאני בבית אבא, או יותר נכון בבית סבא אותי גידלה

סבתא. אני בבית סבתא. גך אכלו בחג. כך אכלו ביום-

טוב, ההרגשה הזאת של חג, של חגיגיות של יום טוב,

היה בטעם בכל דבר ודבר. היה מוטעם ע"י נרות, היה

ע"י הכלים והמפה, ע"י זה איך היא טיפלה בכל אחד

ואחד. איך היא ראתה את כל אחד ואחד, איך היא לא

הניחה אדם שישב מן הצד ולא מצא לו בן זוג לשיחה

אז היא תכף ומיד הופיעה ואו שהיא בעצמה נעשתה הבת

זוג לשיחה, או שהיא צורפה את מישהו. היא היתה.היה

קולה ערב מאד, היא היתה אדם חרישי, באיזו בעיטה,

לא ענין של קול, הוא דברה באיזו נעימה חרישית מאד.

פעמים מפייסת. ופעמים מפנקת ומעולם מכבדת עליך משהו

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

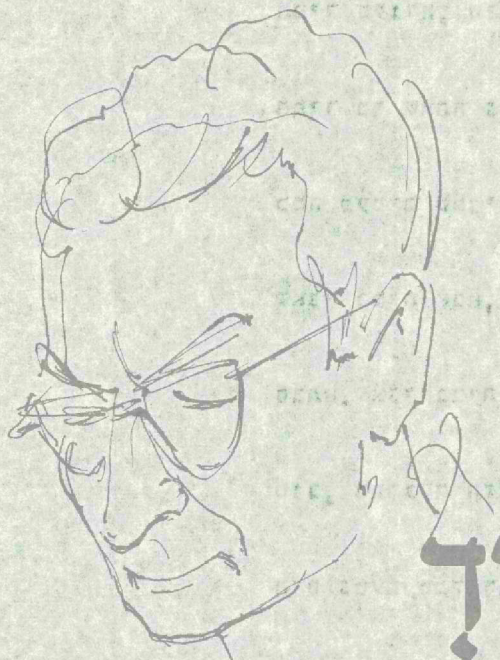

יד למורשת חיים הזז

©
כל הזכויות שמורות

והחרישיות הזאת המיוחדת בסינה איזו שהיא חרישיות
שמתנגנת היה עוטפת את כל העניינים שעליהם היא דברה.
כמובן אני איבני מתפאר בליבי שאני באתי למצות את
כל הדמות כולה, אבני חושב שדמותה, ע"י השיחות אמש
והיום ע"י כל האנשים שדברו כאן, שבאטיירה דמותה
במלואה. אני, כשאני לעצמי בדברי המעטים ובדאי
שלא סיפרתי את כל מידותיה וא כל אופיה של הניה וגם
לא נתכוונתי לזה, נתכוונתי רק לתת איזה מין אסקיזה
קטנה, אבל אני רוצה לסיים ולאמר שהניה הניה נפטרה
אבל לא זו בלבד, הניה גם חייתה, הניה היתה, היא
חייתה וזה שהיא חייתה, אני מדבר על המישפחה, זה
שהיא חייתה, זו היא מתנה. לכשתרצו זו גם מתנת חינם.
כי כל אדם ואדם הוא בבחינת - לקרובין בבחינת מתנת
חינם. אדם מרגיש בעיקר כמתנה כשהיא נשמטת מידו.
אז הוא יודע שזאת היתה מתנת חינם. שהוא לא כל כך
היה ראוי לזה שמתנה זו תינתן לו ובכן, הניה גם
חייתה ודווקא את זה אסור לשכוח. זה אולי יותר חשוב
מן העובדה שהיא נפטרה. היא היתה פה, בבית הזה ורשחה
צריכה להיות שרויה כאן. ומצווה על הבית הזה שאורה
יהא מעיר אותו כאילו היא עדיין כאן. ובמותה. זה

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

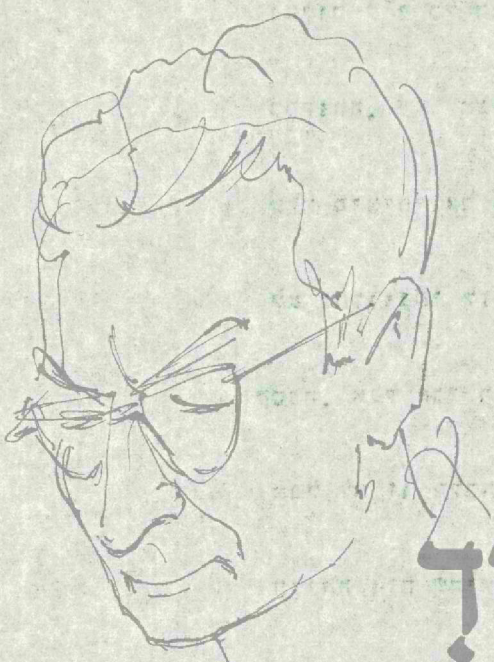

יד למורשת חיים הזז

©
כל הזכויות שמורות

אני יודע וודאי, זה ברור לי כיום, שבמותה היא
זוכה חיים לסישפחה, וחיים בעין יפה ובעין טובה
ובלב שמח. ובוודאי צוותה שלא תיפול רוח הסישפחה
עליה. ושיוסיפו לחיות כמו שחיו בימיה. אנחנו, אני
אביבה היינו אצלה בבית החולים, איני יודע, יומיים
או שלשה ימים לפני מותה. טוב, מכיוון שמספרים פה
אפיזודות, אספר אפיזודה קטנה מאד אבל טפוסית לגמרי.
החלון היה פתוח בחדר בבית החולים והיא שכבה, כמובן
היא שכבה במיטה. אני ישבתי ליד החלון ואביבה קצת
יותר רחוק ממני. אז היא בקשה את אביבה לסגור את
החלון. לאמר את האמת, אני לא כל כך הבנתי את כל
האמת, את כל הסיטואציה הזאת, ואביבה עשתה את
את בקשתה סגרה את החלון. אביבה הרגישה, שסגירת
החלון, מזיקה לה והיא ידעה את הדבר הזה. אבל היא
ראתה לי היא חששה לבריאותי היא לא חששה לעצמה והיא
ידעה שלמחרת היום היא הולכת לנתוח, זה היה ערב
הנתוח. עד שאביבה, בשים הן פקחות יותר, הרי ביבה
יתרה ניתנה לאשה כך אומרת הגמרא ואנחנו יודעים מן
הנסיון שזה נכון אז היא הבחינה והלכה ופתחה את

יד למורשת חיים הזז
© כל הזכויות שמורות

החלון. באותו מעמד שהיא הלכה לקראת מעמד מאד מאד רציני, וידעה שזה מעמד רציני, נתוח. היה מישהו שהיא דאגה לו, אני לא רוצה לאמר מי, וכל דאגתה היתה נתונה לו, וכל שיחתה, ואיקר שיחתה ועיקר צערה, ועיקר כאבה שהיא הולכת היא ידעה שהיא הולכת מן העולם - אבל בכל זאת משהו במחשבתה היה משום זה לא היה נתון לה, אלא לזה שהיא כאבה את כאבו. ומשום כך אני חוזר על דברי ואני אומר הכיה ציותה לבית הזה, שהוא יהיה מלא אור ומלא כוח וגבורה שבלב ומלא עין טובה ושמחה כמו שהיה ביטיה.

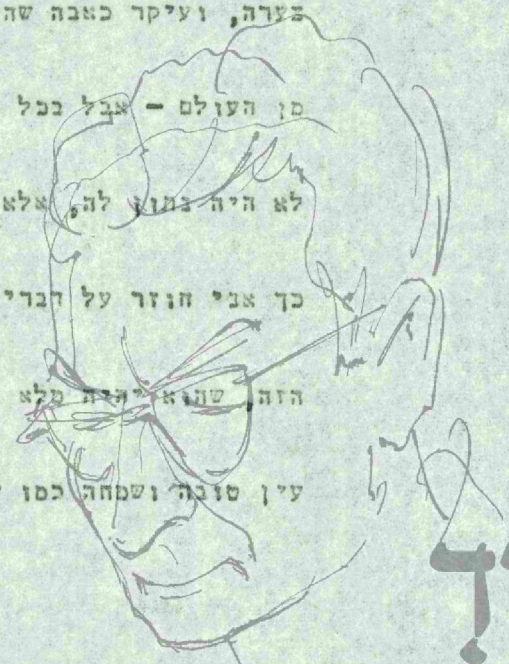

יד למורשת חיים הזז
©
כל הזכויות שמורות